

Doch wanneer Postmus ons zijn letterkundige opstellen gaf, dan luisterden we, en dan was er geen tegenspraak, want daarin was hij ons allen de meerdere. Was er een oudere in ons midden geweest, dan had hij wel kunnen voorzeggén, dat Postmus op later leeftijd een letterkundige van naam zou worden. Wij dachten daaraan niet; wij waren nog in ons tijdperk van ontwikkeling, maar we gingen toch, zonder dat we 't wisten, in de richting van den aanleg, door God ons gegeven.

Ik ontmoette Postmus ook buiten Vriendenkring. Ook op de zangvereniging. Daar kwam hij niet om den zang; hij was geen zanger. „Zingen verraadt afwezigheid van gedachten,” zei hij. Hij kwam er voor de gezelligheid; we zochten daar ontspanning na een week van schoolarbeid en ingespannen studie.

Maar vooral in zijn tehuis. Zoo dikwijls ik in Groningen kom, kijk ik het huis er nog op aan. Hij woonde bij een schoenmaker, „de man Krajer,” zooals hij het op zijn wijze uitdrukte. (Ik heb later die uitdrukking „de man zoo en zoo” nog nu en dan aangetroffen in wat hij schreef, en dan zag ik altijd dien schoenmaker vóór me.) Het huis stond tusschen een korenpakhuys en een kroeg, die de druiven van Eskol op het uithangbord had en „het Land van Belofte” heette. „Dus woon ik in de woestijn,” zei Postmus, „tusschen Egypte en Kanaän.”

Daar zat ik dikwijls bij hem in zijn boven-achterkamer, en dan liep het gesprek gewoonlijk over binnen- en buitenlandsche letterkunde. Postmus kon de drie talen lezen; hij was opgeleid aan de Normalschool op den Klokkenberg te Nijmegen; ik had een meer bescheiden opleiding gehad, maar ik las toch ook Duitsch, en kende reeds eenigszins Schiller en Goethe. Dat was het aanknoopingspunt, en hij, verre mijn meerdere, ook een paar jaren mijn oudere, leidde mij in in Maria Stuart, de Jungfrau von Orleans, Don Carlos en dergelijke, waaruit ik hem nog de regels hoor aanhalen. Dat ik de groote dichters heb leeren kennen en waardeeren, daartoe heb ik van hem den stoot ontvangen.

Slechts enkele jaren duurde de omgang; toen liepen onze wegen uiteen, en in al de volgende jaren zag ik hem slechts tweemaal terug. Maar ik ontmoette hem telkens in „Timotheüs,” en het is mij een zeer weemoedige gedachte, dat ik zijn pittige, geestige schetsen van „Menschen en Boeken” voortaan zal moeten missen. Ze hadden voor mij altijd een bijzondere aantrekkelijkheid, want ik zag en hoorde daarbij steeds den vriend mijner jeugd.

En nu is hij plotseling heengegaan, weggenomen uit zijn arbeid op de middaghoogte van zijn leven. Nu woont hij niet meer in de „woestijn.” Want, Gode zij dank, Postmus had leeren verstaan, dat de aarde een woestijn is, waar de Christen doortrekt naar zijn vaderland. „Timotheüs” zal hem missen, en zijn velerlei arbeid zal hem missen, en die hem liefhebben bovenal zullen hem missen, maar hij heeft het ware „Land van Belofte” bereikt.

A. L.

V A R I A.

Dubbelzinnig.

„Als ik geen beste zaken heb gedaan,”
Zegt Jan, „wensch mijn patroon mij „naar de maan”
Toch ben 'k dusver op aard, bij hem, gebleven,
Hoe zou 'k ook zonder rusten zóóver zweven?
Maar nu hij, vol van plannen groot en veel,
Daarvoor bouwt luchtkasteel op luchtkasteel,
Nu wijst hij mij, hoe „naar de maan” te komen;
En — morgen wordt mijn afscheid al genomen.

A. J. H.

JOHANNES POSTMUS

☞ als Christen-letterkundige. ☞

Postmus was een letterkundige, een *geboren* letterkundige. En — Gode alleen de eer! — een *Christen*-letterkundige.

Neen, we willen daarom geen *levens*beschrijving van Johannes Postmus geven. Niet spreken over zijn kindjaren, zijn schooltijd, zijn kweekelingschap, zijn onderwijzerschap, zijn verscheidene jaren achtereen. Niet onderzoeken, of hij wel gehoorzaam en volgzaam is geweest; of hij als onderwijzer wel geschikt was, want — hetzij hier terloops gezegd! — ook dáárvoor moet men *geboren* zijn. Wat we willen in deze weinige regelen, is: aantoonen, dat Postmus van God de gave van *schrijven* had ontvangen; dat hij een man was, die wat te zeggen had en die het op zijn wijze ééinig zeggen kon; dat hij, een zeldzame opmerkingsgave bezittend, dingen zag, die een ander niet zag; dat hij, belezen als hij was, de dingen kon vergelijken bij het licht der historie, met het rijk der beelden, zooals maar weinigen hem hierin hebben geëvenaard, of evenaren zullen; dat hij, ten slotte, hoewel hij met de critiek als saamgegroeid was, toch, zooveel zijn beginselen dat toelieten, waardeerd sprak, ook over werk, dat afweek van den grondslag, waarop hij stond.

Postmus werd onderwijzer, werd verslaggever van een dagblad, werd schoolopziener. Maar al deze dingen waren slechts omdat Postmus leven moest, en hij werken wilde voor zijn brood. Zijn ziel echter zat in de *letterkunde*, in de *oude Nederlandsche* letteren vooral. En liet hij die ziel reeds spreken, toen hij onderwijzer was, wijder kon hij de vleugels uitslaan, toen hij schoolopziener was, en meer vrijen tijd had. Toen schreef hij zijn letterkundige critieken, vaak zoo gesmaad, zoo weersproken, maar altijd vol leven, vol kracht ook, omdat hij uit overtuiging sprak; omdat een beginsel ten grondslag lag aan al wat hij zei. Toen bestudeerde hij, als nooit te voren, de letteren, en zelfs zijn vijanden moesten zich verbazen over zijn kunde, over zijn ontzagwekkende kennis der literatuur van eigen en van vreemden bodem, over zijn kernachtigen stijl en zijn uitbeeldend vermogen. Wie kent niet zijn studie over het „Wilhelmus,” misschien de voortreffelijkste zijner studies? En wie voelt niet bij alles wat hij van Postmus leest, dat er een *Vaderlander* aan het woord is, één, die Oud-Holland liefheeft, één, die de erve der vaderen vasthoudt? Men hoore slechts enkele titels zijner werken, als: „Majesteytsschenders,” „Bij Tegenwind,” „De Frontieren over,” „Het Princenboekje,” „Oud-Holland en de Revolutie,” om onmiddellijk te weten, dat hier een *Nederlandsch* historicus aan het woord is. En ge behoeft maar één bladzijde van hem te lezen, of ge weet, dat deze historicus een *Christen* is. Postmus zelf zou hier misschien *Calvinist* geschreven hebben, want het woord Calvinist gebruikte hij niet alleen in zijn werk: Calvinistische Vertoogen. Hij *hield* van dezen naam. Want die zei hem meer dan Christen, omdat Christen tegenwoordig zoo vaag klinkt, en Calvinist aantoot, welke beginselen men huldigt. Maar ik heb hem wel eens gevraagd, of dan Calvinij zich niet, evenals Christus, *schamen* zou over velen, die zich nu naar zijn naam noemen. En ik heb hem gewezen op 1 Kor. I : 12 en III : 21—23, waar de Apostel het vleeschelijke aantoot van zich naar een naam te noemen. Dit echter daargelaten, blijft het feit, dat Postmus een *Christen* was, een Christen dan in den waren zin des woords, één, die Christus kende door wedergeboorte, die Christus liefhad door met Hem om te gaan, die Christus verheerlijkte door Hem te volgen en voor Hem te strijden met *zijn* zwaard.

Zijn *zwaard*? Ja, dat was zijn *pen*.

Neem de Jaargangen van „Timotheüs” eens vóór u, lezer! — *nu vijftien Jaargangen* — en zoek er in naar de artikelen van Postmus. Van den eersten Jaargang af, schreef hij in ons

Blad. Voeg zijn artikelen in uw geest samen. En ik geef u de verzekering, dat ge een held voor u ziet, een held van de geest, die op dit uitgestrekt gebied des geestes slagen heeft gegeven; aanvallen heeft afgewerd; opgekomen is tegen 't vergif, tegen 't verdervend onkruid; gezaaid heeft goed zaad, tot zegen voor ons volk; gemaaid heeft vruchten van 't door anderen gezaaide zaad, soms zeer oud zaad, dat toch nog, toen 't in de aarde kwam, groote groei-kracht bleek te bevatten.

Zijn eerste pennevrucht was een levensbeschrijving van onzen Hasebroek, en gevolgd zijn: een Melanchton, een Rembrandt, een Ulrich von Hütten, een Jacob van Lennep, een Hieronymus van Alphen, een Marnix van St. Aldegonde, een Dirck Volckertszoon Coornhert, — de beide laatste beschreven onder den titel: „Letterkundige Medaillons.” Voorts begon hij zijn historische bijdragen met Leidens ontzet, om te vervolgen met Czaar Peter den Groote te Zaandam, Karel den Vijfde, Sigismund van Hongarije, enz. En ten slotte leverde hij een menigte kunstschetsen met titels als: Vrouwen en Trouw, Thuis, Om een dronk, Met z'n beiden, Een idylle, Geluk, Eens Burgemeester blijft Burgemeester, Zomervacantie, Verminkt, enz., enz. Terwijl we niet vergeten mogen, dat, behalve zijn vele Bibliographiën over het Huis Lauernesse, over den Delftschen Wonderdokter, over „De jeugd van Isaïc Da Costa door Dr. Byvanck,” over de Camera Obscura, enz., hij in onzen laatsten Jaargang ons „Menschen en Boeken” gaf, een rubriek, waarin hij, na een „Inleiding” en „Het begin,” over het Van Lennep-boek schreef, over het geestelijk lied, over Geuzenbloed, enz. — En als we nu al deze artikelen doorlezen, worden we als om strijd door vijf dingen getroffen: 1°. zijn belezenheid, 2°. zijn fantasie en beeldenrijkheid, 3°. zijn critiek, 4°. zijn eigen stijl, en 5°. zijn vroomheid.

1°. Sla op welk artikel ge wilt, — soms in een paar uren geschreven, naar aanleiding van een vraag der Redactie, — en ge vindt aanhalingen van dichters en schrijvers. „Vertrouwen en Trouw” — ge vindt ze in Willem van Oranje, zegt hij; vertrouwen blijkend uit zijn overgave, trouw uit zijn zich wijden aan het volk, waarvoor hij zijn leven gaf. Ge vindt ze in Willem Bilderdijk, dien ge lieft hebt trots zijn niet kleine gebreken en tegenstrijdigheden, omdat hij trouw de Schrift vasthield, en pal stond tegen de revolutie en ontkerstening zijns tijds. „Met z'n beiden” — en ge leest, wat Schleiermacher zegt over jeugd-kracht. Wat Vondel over den ouden dag heeft gedicht. „Geluk” — en bij dit onderwerp komt Rembrandts kunst, komen De Staalmeesters te pas; „Leidens ontzet” — en zou hij Bilderdijk niet laten spreken, of soms Fruin kunnen vergeten?

2°. In „Afscheid en Kennismaking” zegt hij van een der andere medewerkers van „Timotheüs,” dat deze een beeldenrijk man is, die over een boekje van een ongelooft Leidsch hoogleeraar, waarin deze zijn zonderlinge wijsheid had neergelegd, waarvan men niet gediend was, zeide, dat men, desondanks, omdat de filosoof in enkele dingen gelijk had, achter hem aan liep, een eind weegs, zooals men soms op straat, tegen wil en dank, een eind weegs achter een aschkar aanloopt. — Dergelijke beeldspraak had onze Postmus ook. En veel. Lees het in zijn stuk in dit nummer over Frits Reuter. Welk een geestigheid straalt er u ook uit tegen! Merk het in elk artikel op. Soms verrassend. En fantasie? Men heeft gezegd, dat Postmus in den zang afwezigheid van gedachten zag, maar hij schreef zelf „Lieder ohne Melodiën,” die toch zongen.

3°. Van onzen medewerker Emous zei hij eenmaal: „Welk een geestdrift ging er uit van den critische!” En met dit woord teekende hij zichzelf, als hij de pen tot critiek hanteerde. Soms gemoedelijk, soms scherp. Maar altijd kostelijk. Want hij critiseerde niet om af te breken, doch om op te bouwen.

4°. Zijn eigen stijl! Hooren we wat hij zelf zegt: „„Stijl” is niet iets, dat men bedenkt. Stijl is een voertuig, een middel van gedachte. Wie anders denkt dan een ander, schrijft en spreekt *vanzelf* anders dan hij. Vandaar dus dat iemand, die eens anders stijl *imiteert*,

iets doet, dat vroeg of laat in den kijker loopt, en even belachelijk als ergerlijk is. Niet zelden steekt de ezel in de leeuwenhuid, al verstaat menigeen ook de kunst, de lange ooren wat achteraf te houden.” En daarom had hij het niet op met den „Nieuwen-Gids-stijl,” waartegen hij een artikel in ons Blad schreef. „Wat er nieuw in is,” zei hij, „is niet mooi, en wat er mooi in is, is niet nieuw.... De „echte” onder de „nieuwen” hadden wel wat te zeggen. Maar de napraters? Die eersten hadden hun stijl. Doch is het niet dom, een stijl te willen *nadoen*? Vandaar dat samengezochte; dat woordgeknutsel vaak. Soms is de woordverbinding mooi. Maar alleen als ze „echt” is. Waar begint het gemaakte? Waar eindigt het mooi? Waar het *bedachte* een begin neemt.... Iemand prijzen om zijn stijl is onzin. Wie wat goeds, wat zelf-doorleefs, iets eigens, een tikje oorspronkelijks heeft te uiten, *die schrijft vanzelf goed*.... Laten we dus niet strijden over oud en nieuw. Wat werkelijk menscheijk is, wat het hart roert, is van *alle* tijden. Nu ja, de vorm verschilt. Zoo verschilt het kleed van ons van dat onzer grootouders. Maar waren het daarom andere menschen? Laat ieder aan Vinets woord denken: „Als ik schreef, was het mij, of een ander achter me stond en *me inspireerde*.” Dát moet het zijn: „Van Boven gegeven.” Is hierin niet veel leerrijks? En blijkt Postmus' eigen stijl er niet uit?

5°. Ja, Postmus was een vroom man; vroom in den gunstigsten zin genomen: Voor God opkomend. Hoer hem van zichzelf als knaap getuigen: „Toen eens een knaap op Zondagochtend uit de kerk kwam, liep hij den heuvel op, en bleef vol bewondering staan. O, vergezicht over de rivier van 't Nijmeegsche Valkenhof! En al kon die knaap dit toen niet zoo onder woorden brengen, hij dronk uw schoonheid in, en het: „Van U zijn alle dingen, van U, o God alleen!” het *moest* hem uit het hart, het kwam hem op de lippen, als hij staarde en staarde in 't verre verschiet....” Hoe kon hij, op later leeftijd, met vuur van zijn Jezus spreken! Hoe kon hij met al de liefde zijns harten het lied der hope uit het Wilhelmus aanhalen: „Mijn schilt en mijn betrouwen, Sijt Ghy, o God, *mijn Heer!* Op U soo wil ik bouwen, Verlaet mij nimmermeer.”

Ziedaar dan, mijn lezer! een woord uit mijn hart over Postmus als Christen-letterkundige.

Kan een Christen een letterkundige zijn?

Postmus zegt het aldus: „„Och, die *geleerdheid*, zoo wordt vaak opgemerkt, het komt maar op *vroomheid* aan.” Hoe goed bedoeld ook, dat is zelfbedrog. De Heilige Schrift, de Openbaring Gods, te verstaan, alle schatten, die daarin liggen, te kennen, dat leert men maar niet in een verloren halfuurtje. Er staat geschreven: Gij zult den Heere uwen God dienen met geheel uw hart, met geheel uw ziel, en met geheel uw *verstand*. Maar de vraag is natuurlijk, of de *vreeze des Heeren* het *beginsel* onzer wijsheid is. Dàn is de kennis, de geleerdheid, iets heerlijks, iets, dat diepte geeft aan de vroomheid.”

Maar zoo is dan ook de Christen-letterkundige *bij alles en in alles* allereerst *Christen*.

En dát was Postmus.

Dit zeggen we niet tot *zijn* eer. Gelijk dit heele stuk slechts bedoelt God te eeren, die *zulke gaven* geeft; zóó iemand *met eigen stijl*. Die ook aan dit hart het geloof in Christus schonk.

En in dat geloof arbeide hij zoolang het voor hem dag was. In dat geloof schreef hij, zooals hij meende te moeten schrijven. En in dat geloof is hij gestorven. 't Is met hem gegaan, zooals Postmus van Melanchton zei: „Hij was den vogel gelijk, die *in den herfst* de vleugels uitslaat tot vertrekken.” En in de heerlijkheid, waar hij is, zal hij zien, wat Melanchton op een papier schreef vóór zijn dood: „Tot het licht zult gij komen, gij zult God aanschouwen in Zijnen Zoon; gij zult de wonderbare geheimen kennen, die gij in dit leven niet hebt kunnen verstaan.”

J. N. V.